

Istoricul localității

Depresiunea Maramureșului a favorizat, prin poziția geografică și bogățiile sale naturale, activitățile umane încă din timpuri străvechi. Încadrându-se în această zonă, în Săliștea de Sus cele mai vechi urme ale omului sunt atestate prin descoperiri întâmplătoare: fragmente de ceramică, un toporaș de bronz. Dar săpăturile efectuate de arheologi la Sighetu Marmației, Bârsana, Cuhea, unde s-au descoperit adevărate depozite de bronzuri, ne face să credem că și pe teritoriul de azi a Săliștei exista o așezare omenească.

Etimologia localității trebuie căutată în apelativul săliște, denumire dată în evul mediu locului pe care fusese sau pe care era așezat un sat (altă variantă-loc înconjurat de păduri). În documente, localitatea este amintită pentru prima dată în anul 1365, într-o diplomă dată de regele Ungariei, Ludovic I, sub forma de Keethzeleste, ceea ce înseamnă că se știa de două localități ce purtau numele de Săliște. (Probabil că existau două comunități, de-o parte și de alta a Izei, care mai târziu s-au contopit într-una singură). Prin această diplomă regele dăruia voievodului Balc, fiul lui Sas, moșia de la Cuhea cu satele Ieud, Bocicoiel, cele două Vișeauă, Moisei, Borșa și cele două Săliști, care toate fuseseră înainte ale voievodului Bogdan și fiilor săi.

Maramureșenii au participat cu multă vitejie la expedițiile militare conduse de voievodul transilvănean Iancu de Hunedoara și de fiul său Matei Corvin, regele Ungariei. Printre cei răsplătiți pentru credință și vitejie îi găsim și pe săliștenii Grad și Vlad. Dintre maramureșeni și-a recrutat Matei Corvin faimoasa Armată Neagră, în amintirea căreia în mai multe sate maramureșene, printre care și Săliștea, sătenii poartă sumane negre.

În 1472 Săliștea a devenit posesiunea nobilului Nicolae Dragffy, alături de alte donații făcute acestuia de Matei Corvin, în urma faptului că i-a mijlocit pacea cu Ștefan cel Mare. Maramureșului la Ungaria, în 1732.

În 1848, săliștenii, ca și cei din localitățile învecinate, au participat la evenimentele revoluționare. Ei au luptat alături de armata împăratului, astfel că împotriva lor autoritățile maghiare au trimis pe ofițerul Varady cu un batalion de soldați, aceștia ocupând Ieudul, Cuhea, Dragomireștiul și Săliștea.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, săliștenii participă activ la viața politică, economică și culturală a Maramureșului. S-au remarcat învățătorii Dumitru Chiș, Simion Iuga, și mai ales avocatul dr. Găvrilă Iuga. Acesta din urmă, alături de alți tineri maramureșeni crescuți în spirit românesc, a fost inițiatorul multor manifestări culturale ce aveau ca scop anihilarea încercărilor de maghiarizare a elementului românesc. A făcut parte din delegația României ce a participat la tratatele de pace de la Paris, în calitate de expert în problema granițelor cu Ungaria, Cehoslovacia și Polonia.

După 1920 îndeplinește funcții importante în județ, printre care și cea de prefect al Maramureșului. Va fi ales pentru o legislatură și în Parlamentul României.

În perioada interbelică și în Săliștea de Sus au activat filiale ale unor partide, dar în activitatea politică s-a implicat un număr restrâns de locuitori, cea mai mare parte constituind o masă de manevră. Primarii și consilierii aleși au reprezentat îndeosebi partidele istorice, P.N.R., P.N.Ț. și P.N.L.

În privința organizării bisericești, Săliștea s-a încadrat întregului ținut al Maramureșului. De rit răsăritean, biserica maramureșeană, după o scurtă perioadă când a fost condusă de Exarhatul din Peri, din 1427 cade sub influența preoților sârbi, episcopia fiind la Belgrad. Apoi, urmează o perioadă de frământări în care s-a impus Episcopia ruteană de la Muncaci. După 1691, în perioada dominației habsburgice, se confruntă cu politica catolicilor austrieci de atragere a clerului ortodox român de partea lor. La 16 februarie 1699 este emisă Diploma Leopoldină prin care se confereau toate privilegiile romano-catolice și pe seama românilor care se vor uni cu Biserica Romei. În această perioadă în Săliște sunt amintiți un număr de cinci preoți. La Sinodul unirii de la Alba Iulia, din iulie 1699, s-au prezentat și 61 de preoți maramureșeni, printre care și cei din Ierașul de Sus, în frunte cu protopopul Luca din Săliște.

Întrucât vatra localității era axată pe zona Bâleni, aici s-a ridicat prima biserică, ca lăcaș de închinare a săliștenilor. Ea a fost incendiată în 1717, odată cu retragerea tătarilor. Cea de a doua biserică s-a construit în 1650 și este cunoscută ca fiind a Nistoreștilor, deoarece ctitorul a fost un anume Nistor. Lemnul din care s-a construit provine din locul numit Grujul Rusului. Se spune că biserica a fost salvată de focul pus de tătari de către o femeie ce a stat în apropiere, ascunsă într-un tufiș.

Cele două biserici sunt monumente istorice. Sunt construite din lemn, în stil maramureșean. Acoperișul e din șindrilă. Absida altarului la Biserica Nistoreștilor este de formă dreptunghiulară, pe când la cea din Bâleni este în formă pentagonală. După 1948 cele două biserici aparțin de Biserica Ortodoxă Română.

Încă din ultimii ani ai perioadei comuniste, săliștenii au început construcția unor alte două biserici, din cărămidă. Prima, cea din Față, a fost târnosită în 1998, iar cea de a doua, din Bâleni, în 2001.

În prezent, în localitate, alături de cele două parohii ortodoxe, mai există una unită, o biserică adventistă și una baptistă. Dintre locuitori, 97,5% sunt ortodocși, 1% uniți, 1% bapțiști și 0,5% adventiști.

Prima atestare a școlii în localitate o avem din 1792, o informare a episcopului Andrei Bacinschi, din care reiese că în comitatul Maramureșului „activau bine” mai multe școli, dintre care și cea din Săliștea de Sus. Ea funcționa pe lângă Biserica de jos (Bâleni), deci era școală confesională. În 1841 sătenii au construit un local de școală care e transformat apoi în casă parohială, ulterior revenind școlii. La începutul secolului XX de abia, a început construcția unui nou local de școală, cel din Prund.

După 1848, documentele atestă eforturi în plus din partea sătenilor în vederea susținerii învățământului. În anul școlar 1850-1851 frecventau școala 19 copii, din care 12 de origine nobiliară.

Un rol important în evoluția învățământului din Maramureș l-a avut Preparandia din Sighet, înființată în 1860. Învățătorii pregătiți aici erau și de pe Valea Izei, și după terminarea studiilor se întorceau mulți în localitățile de baștină sau în cele vecine. Într-o statistică cu elevii care au frecventat cursurile Preparandiei între 1862-1869 îi găsim și pe săliștenii Grigore Iuga, Simion Iuga, Simion Iuga jun., Ion Vlad, Nicolae Vlad și Vasile Bărcan.

La recensământul din 1881, la o populație de 2166 locuitori, doar 181 erau știutori de carte. La cel din 1910, din 3265 de locuitori, 407 erau știutori de carte.

În perioada interbelică, numărul copiilor care frecventau școala a crescut. Numai la școala confesională din prund învățau peste 40 de elevi. Astfel că, după 1933, cele două localuri deveneau neîncăpătoare. Conducerea comunei a dispus ca urmare construirea unui nou local în Suseni, cu două săli de clasă și o locuință pentru director.

Învățământul din comună a contribuit la formarea unei pleiade de intelectuali: învățători, profesori, medici, avocați, ce s-au afirmat în viața publică a județului sau chiar la nivel național.

După al doilea război mondial, instituția școlară s-a consolidat prin cuprinderea într-un procent ridicat al copiilor în procesul de învățământ, cât și prin creșterea cantitativă și calitativă a personalului didactic.

În 1948 erau înscriși 420 de elevi în clasele I-IV și 47 în clasa a V-a, conform unui proces verbal de inspecție din 21 noiembrie. Din anul 1951 a început să funcționeze prima grupă de grădiniță. S-au construit încă trei localuri de școală, unul cu două săli de clasă, la periferie, pentru învățământul primar, și două localuri în centrul localității, pentru clasele I-X. Anul școlar 1987/1988 a fost anul cu cea mai numeroasă populație școlară: 240 preșcolari, 518 elevi în ciclul primar, 509 în cel gimnazial și 150 în clasele IX-X. În același an școlar funcționau un număr de 8 educatoare, 18 învățători și 23 de profesori.

Locuitorii din Săliștea de Sus, ca toți maramureșenii, aparțin de tipul omului de munte. Este de statură potrivită, bine făcut, sobru în mișcări. Femeile în general sunt mici de statură. De-a lungul timpului prolificitatea a fost destul de mare în comparație cu alte zone ale țării.

În privința ocupațiilor, de-a lungul istoriei, în cadrul economiei localității a predominat agricultura, baza fiind creșterea animalelor. Ca și în restul Maramureșului istoric, agricultura a avut un caracter de subzistență.